

נייר עמדה – אג'נדה ויוזמות קרן אברהם מיוחד לכנס ישראל-שדרות לחברה

רוב אזרחי ישראל – יהודים וערבים – מאמין שהתקשורת לא מציגה את הערבים בישראל כראוי. למרות זאת, כשני שלישי מהיהודים חושבים שלא מוצדק לתת ביטוי בתקשורת לאירועים משמעותיים לאוכלוסייה הערבית (כמו יום האדמה ויום הנכבה). אלה חלק הממצאים שעולים מסקר מיוחד שערך מכון דחף, בראשות ד"ר מינה צמח, עבור אג'נדה ויוזמות קרן אברהם לקראת כנס ישראל-שדרות לחברה.

הסקר בדק תפיסות של ערבים ויהודים בישראל לגבי התקשורת הישראלית. מן הסקר עולה כי רוב היהודים (57%) ומיעוט גדול של הערבים (40%) חושבים שהתקשורת לא ניטרלית: היהודים מייחסים לה נטיות שמאלניות ואילו הערבים מייחסים לה נטיות ימניות. מצב בו כל קבוצה באוכלוסייה אינה מרוצה מהסיקור התקשורתי, הוא מצב בריא, המלמד על כך שהתקשורת עושה תפקידה נאמנה. סקר דחף בדק מדגם מייצג של האוכלוסייה היהודית הבוגרת בישראל (400 איש ואישה) ומדגם מייצג של האוכלוסייה הערבית הבוגרת בישראל (250 איש ואישה).

מחקרים פסיכולוגיים וסוציולוגיים ומחקרי תקשורת מוכיחים כי קבוצת מיעוט מתנכרת לקבוצת הרוב כאשר היא מאמינה שהסיקור התקשורתי הוא מוטה נגדה. על פי הסקר חושב רוב הערבים (68%) שהתקשורת מציגה אותם באור שלילי מידי, כאשר רק כרבע מהיהודים (24%) חושבים כך.

ממצאי מחקר שערכה הרשות השנייה לטלוויזיה ורדיו מחזקים את ההסבר לתחושת הניכור של האזרחים הערבים. על-פי המחקר, הם סובלים מייצוג בעייתי כפול: ראשית, האזרחים הערבים אינם מופיעים על המרקע, ומוצאים את עצמם בעיקר בתוכניות אקטואליה וחדשות. שנית, כאשר הם מופיעים על מרקע הטלוויזיה, זה בעיקר בהקשר שלילי וממוסגר באירועי אי-סדר ובלא התייחסות למצוקות הרבות של המיעוט הערבי, המחסור במשאבים והאבטלה (פירסט ואברהם, 2004).

מחקר אג'נדה מלמד כי נוכחות המינורית של האזרחים הערבים בתקשורת באה לידי ביטוי גם מאחורי הקלעים. המחקר המיוחד שערכה אג'נדה (2007) העלה כי שיעור הערבים המועסקים בתקשורת העברית שואף לאפס, ובחלק גדול מאמצעי התקשורת לא נמצא ולו עובד ערבי אחד.

מחקרי תקשורת מלמדים כי התקשורת משפיעה מאוד על סדר היום הציבורי ומסייעת בהבניית המציאות. עמדה זו עולה גם מן הסקר הנוכחי: רוב היהודים (88%) ורוב הערבים (80%) מאמינים שהתקשורת משפיעה במידה רבה או מסוימת על סדר היום הציבורי.

ולכן, המציאות הנשקפת ממסכי הטלוויזיה ומתמונת ההעסקה בגופי התקשורת השונים יכולה להסביר את ממצאי הסקר שבדקו את הצורך במתן חופש ביטוי לאוכלוסייה הערבית באמצעי התקשורת. **שני שלישי מהיהודים (65%) חושבים שצריך להגביל את חופש הביטוי של חברי כנסת ערבים.**

היותם של אזרחי ישראל הערבים אזרחים שווי זכויות, והיותה של השפה הערבית שפה רשמית אינם משתקפים במפורש מחוקי התקשורת, מה שמחזק את ההדרה ואת הייצוג הבעייתי של הערבים אזרחי מדינת ישראל.

סעיף 8 של כללי הרשות השנייה לטלוויזיה ולרדיו (שידורי תכניות טלוויזיה בידי בעל זיכיון), התשס"ט 2009 קובע כי "בעל זיכיון ישרד תכניות מגוונות בסוגיהן ובנושאיהן, בשפה הערבית או הרוסית, או המתורגמות לערבית או רוסית רהוטה באמצעות כתוביות תרגום או דיבוב, בהיקף שלא יפחת מחמישה אחוזים מכלל זמן השידור שלו בפריסה שבועית בשפה הערבית...". למרות שמישקלו של המיעוט הערבי בכלל האוכלוסייה הוא 20 אחוזים.

חוק רשות השידור משנת 1965 מסתפק בהוראה כללית יותר וקובע כי מתפקידי רשות השידור "לקיים שידורים בשפה הערבית לצרכיה של האוכלוסייה הדוברת ערבית, ושידורים לקידום ההבנה והשלום עם המדינות השכנות בהתאם למגמות היסוד של המדינה (חוק רשות השידור תשכ"ה, סעיף 3-ג').

שילובם של נקודת המבט הערבית, של תמונת המציאות של אזרחי ישראל הערבים ושילובם בהקשרים אזרחיים יומיומיים, בלא קשר למוצאם, ובנוסף שילובם של אנשי תקשורת ערבים כעובדים בכלי התקשורת המרכזיים בעברית הם המפתחות שיביאו את השינוי. השינוי הזה יאפשר גם לאזרחים הערבים לקחת חלק בדיון הציבורי, להשפיע עליו, ואולי בדרך זו להרגיש שייכים יותר לחברה הישראלית.

נכון יהיה אם לצד החוק, יעלו גופי התקשורת המרכזיים את הנושא למודעות ויאמצו קריטריונים ומנגנונים בדומה לארגוני תקשורת מובילים בעולם, (בהם ה-BBC וה-The Guardian), שיאפשרו שילוב אנשים מקבוצות מיעוט כעובדים בתקשורת ושיקוף נאמן יותר של חייהם ושל הנושאים המעניינים אותם גם בתקשורת המרכזית.